

ISSN 2029–2236 (print)
ISSN 2029–2244 (online)
SOCIALINIŲ MOKSLŲ STUDIJOS
SOCIAL SCIENCES STUDIES
2010, 1(5), p. 291–304.

TEISĖS MOKSLO IR JURISPRUDENCIJOS MOKSLIŠKUMO PROBLEMA

Eglė Mackuvienė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 2366 175
Elektroninis paštas eglemackuviene@gmail.com

Pateikta 2009 m. gegužės 6 d., parengta spausdinti 2010 m. sausio 22 d.

Anotacija. Konferencijos pavadinimu pasėjus tam tikrą abejonę teisės mokslu kaip reiškiniu („Kaip galimas teisės mokslas?“), o šio straipsnio pavadinimu teisės mokslo bei jurisprudencijos moksliskumą įvardijus problema¹, tikslinga būtų pradėti nuo pačių pirminių sąvokų analizės – ką turime omenyje sakydami teisės mokslas? jurisprudencija? moksliskumas? Ar jurisprudencijos ir teisės teorijos, teisės filosofijos sąvokos laikytinos sinonimais, ar kiekviena iš jų reiškia skirtingą teisės tyrimo būdą, metodologiją, požiūrį į teisę? Ar moksliskumą tapatiname su tiesos nustatymu, ar renkames pliuralistinę mokslo sampratą, o gal apsiribojame „mokslinių“ metodų, „patikimos“ metodologijos paieška? Straipsnyje atkreipiamas dėmesys į tai, kad egzistuoja mažiausiai dvi skirtingos požiūrių į teisės tyrinėjimus kryptys – sąlyginai jas galime įvardyti moksline ir jurisprudencine kryptimis. Konstatuojamas teisės mokslo objekto sampratos nevienareikšmiškumas, lemiantis ir paties teisės mokslo daugialypiškumą. Pastabomis apie jurisprudencijos metodologiją parodoma, kad metodo klausimas teisėje taip pat problemiškas.

Reikšminiai žodžiai: jurisprudencija, teisės metodas, teisės mokslas, teisės mokslo objektas.

1 Straipsnis parengtas pagal pranešimą, skaitytą Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto Teisės filosofijos katedros ir Tarptautinės teisės ir socialinės filosofijos asociacijos (IVR) Lietuvos sekcijos iniciatyva 2009 m. balandžio 22 d. surengtoje mokslinėje konferencijoje „Kaip galimas teisės mokslas?“.

Įvadas

Mokslo filosofo Alano F. Chalmerso nuomone, filosofija vargiai gali pasiūlyti universalią mokslo sampratą arba kriterijus, kuriais remiantis būtų galima apibūdinti mokslą. Nėra bendrojo mokslo arba mokslinio metodo apibrėžimo, kurį būtų galima taikyti visoms mokslo sritims visais istoriniais jų raidos etapais². Pasak autoriaus, kad adekvačius įvairių mokslų aiškinimus galima suformuluoti tik atidžiai ištyrinėjus konkrečių mokslų specifiką, o geriausiai šią specifiką išmano konkrečiose mokslo srityse besidarbuojantys tyrėjai. Kita vertus, tai nereiškia, kad filosofo bandymai apibūdinti vieną ar kitą mokslo sritį yra nereikalingi arba neprasmingi, nes patys konkrečios srities mokslininkai, tyrėjai, praktikai ne visuomet yra pajėgūs pažvelgti į savo tyrinėjimų, veiklos, mokslo sritį iš šalies ir nusakyti mokslo, kuriame jie yra ir kurio metodus taiko, prigimtį.

Šios išvalgos pirmiausia buvo taikytos gamtos mokslams. Tačiau jos ne mažiau aktualios ir teisės sričiai: teisės teorijai ir praktikai, teisės mokslui. Diskursuose apie teisės prigimtį, teisinės veiklos esmę arba teisės mokslškumą taip pat pakankamai ryškios dvi tendencijos: pirmoji – teigti, kad teisinės veiklos specifiką, teisės esmę yra pajėgūs nusakyti tik teisininkai praktikai, antroji – manyti, kad tik metafizinis, metateorinis požiūris yra tinkamas siekiant atskleisti teisės esmę, prigimtį, teisės dėsningumus. Straipsnio pirmoje dalyje atkreipiamas dėmesys į šias dvi skirtingas požiūrių į teisės tyrinėjimus kryptis – sąlyginai jas galime įvardyti jurisprudencine ir moksline kryptimis. Pasiremiant skirtingų Europos valstybių teisės mokslininkų nuomone, išryškinama šių požiūrių specifiška.

Konstatavus, kad nesama vientisos teisės mokslo sampratos, vienalytės jurisprudencijos, antroje straipsnio dalyje keliamas kitas mokslinio diskurso klausimas – o kas yra tyrinėjama? Kas yra mokslo, šiuo atveju – teisės mokslo, objektas? Kaip ir pirmesnės problematikos atveju, kai bandyta apibrėžti teisės mokslo sampratą, klausimas dėl mokslo objekto išlieka vienareikšmiškai neatsakytas. Klausimas „kas yra teisės mokslo objektas?“ iš esmės tapatus klausimui „kas yra teisė?“. Kaip žinoma, diskusijos šia tema pradėtos daug kartų, tačiau nė karto neužbaigtos.

Trečioje šio glausto straipsnio dalyje – išvalgos apie teisės metodą, metodologiją. Nors esant formalioms klasifikacijoms teisė priskiriama prie socialinių mokslų³, tačiau šiuolaikinių sąlygiškai „jaunų“ socialinių mokslų metodologija ne visuomet yra pakankama autonomiją per tūkstantmečius išlaikiusiai teisei⁴. Šioje dalyje klausimų taip pat daugiau nei atsakymų, pavyzdžiui, ar tai, kad teisės veikimo ir teisės tyrimo metodologija nesutampa su socialinių, humanitarinių, tikslųjų arba gamtos mokslų metodologija,

2 Chalmers, A. F. *Kas yra mokslas?* Vilnius: Apostrofa, 2005, p. 272.

3 Žr., pavyzdžiui, ES Komisijos 1991 m. gegužės 6 d. rekomendaciją 91/337/CEE „Dėl Bendrijos mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros duomenų bazių harmonizavimo“. [1991] OJ 34 L 189; Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gruodžio 13 d. įsakymą Nr. ISAK-2418 „Dėl mokslo sričių klasifikatoriaus patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 135-5510.

4 Plačiau apie teisės skirtingumą nuo tradicinių laikomų socialinių mokslų – sociologijos, ekonomikos, politologijos, regioninių studijų žr.: *Atverkime socialinių mokslų gelmes. C. Gulbenkiano socialinių mokslų pertvarkymo komisijos pranešimas*. Vilnius: Knygiai, 2002, p. 24–37.

t. y. tai, kad teisės teorija ir praktika „neįtelpa“ į kurios nors vienos mokslų klasės „rėmus“, reiškia, kad teisė iš viso nėra priskirtina prie mokslų?

Taigi šio straipsnio tikslas – identifikuoti priežastis, dėl kurių teisės moksliskumas laikytinas veikia problema nei aiškia kategorija. Priežasčių sąrašas nėra baigtinis ir esant išsamesnei diskusijai galėtų būti pildomas. Pagrindiniai tyrimo objektai – teisės mokslo, jurisprudencijos, teisės mokslo objekto, teisės metodo sampratos.

Nagrinėjant teisės moksliskumo problematiką siekta analizuoti skirtingų Europos valstybių mokslininkų požiūrius, pirmenybę teikiant kontinentinės, skandinaviškosios teisės tradicijos atstovams, pirmiausia lenkų kilmės Švedijos mokslininko A. Peczeniko⁵ darbams. Lietuvos teisės doktrinai šįkart skiriama mažiau dėmesio.

1. Jurisprudencinis ir mokslinis požiūriai į teisę ir teisės tyrimus

Diskutuojant apie teisės moksliskumą, teisės mokslo sampratą pirmoji problema iškyla, kai siekiama identifikuoti, kur esame: ar teisės „viduje“, ar jos „išorėje“? Nuo požiūrio pasirinkimo priklausys tai, kaip tyrinėtojo veikla bus įvardyta – jurisprudencija arba teisės mokslu. Graikų kilmės britų teisės mokslininkas George'as Pavlakos mano, kad šios dvi sąvokos – jurisprudencija bei teisės mokslas – nėra tapačios⁶. Terminą „jurisprudencija“ linkstama vartoti, kai analizuojama teisinė praktika, šios praktikos metodai, priemonės, argumentavimo ypatumai. Jurisprudencija, apimanti lotyniškąjį „*prudentia*“ (lot. *prudentia* – protas, išmintis), reiškia išmintingas, teisingas žinias, išmintingus bei teisingus sprendimus. Teisingumas (ang. *justice*) šiuo atveju netapatinamas su tiesa (ang. *truth*). Jurisprudencijoje akcentuojami ir analizuojami vertybiniai sprendimai, teisiniai argumentai, kurie yra žmogiškosios intelektualios veiklos rezultatas ir gali būti skirtingai, dažnai prieštaringai, suprantami, taikomi, interpretuojami, nuginčijami. Jurisprudencija paprastai siejama su konkrečia teisine sistema arba konkrečia teisine praktika (pavyzdžiui, gali būti analizuojama vieno teismo jurisprudencinė praktika). Tuo tarpu teisės mokslas gretinamas su siekiu identifikuoti vertybiškai neutralias teises koncepcijas, teises idėjas, teisės normas. Teisės normos šiuo atveju suprantamos kaip objektyviai egzistuojantys, nuo subjektyvių vertinimų nepriklausantys socialiniai faktai, o teisės mokslininkas taikydamas vertybiškai neutralius kriterijus konstruoja ir aprašo šių socialinės prigimties faktų visumą. Teisės mokslas kelia tiesos, vienintelio teisingo sprendimo klausimus, ieško universalių kriterijų bei charakteristikų. Teisės mokslui yra būdinga analizuoti daugiau nei vieną teisinę sistemą, o dėsningumui formuluoti lyginant įvairias teises praktikas. Taigi galima teigti, kad būnant teisės

5 Aleksanderis Peczenikas (1937–2005), buvęs IVR (*Association for Philosophy of Law and Social Philosophy*) viceprezidentas bei prezidentas, kelių teisinių leidinių redkolegijų narys, yra žinomas savo knyga *On Law and Reason* (1989 m.), taip pat gausiomis publikacijomis teisės filosofijos, teisės doktrinos, teisinės logikos, koherentiškumo teisėje tematika. A. Peczenikas yra rašęs kartu su žinomais teisės filosofais A. Aarnio, R. Alexy, N. MacCormicku ir kt. Žr.: Alexy, R. Aleksander Peczenik: In Memoriam. *Ratio Juris*. 2006, 19 (2): 245–248.

6 *Jurisprudence or Legal Science? A Debate about the Nature of Legal Theory*. Coyle, S.; Pavlakos, G. (eds.). Portland: Hart Publishing, 2005, p. 1–13.

„viduje“, ieškant teisingumo konkrečiais atvejais dalyvaujama jurisprudenciniame dis-kurse, o pasitelkus vertybiškai neutralų metateorinį požiūrį (požiūrį į teisę „iš išorės“) – tyrinėjimai įvardytini teisės mokslu.

Kitą terminologiją vartojantis lenkų kilmės švedų teisės mokslininkas Aleksanderis Peczenikas iš esmės kalba apie tą patį. Jo nuomone, teisės filosofijoje skirtingi du požiūriai – praktinis ontologinis ir mokslinis metafizinis⁷. Praktiškojo ontologinio jurisprudencinio požiūrio atstovai, A. Peczeniko nuomone, nors ir pripažįsta, kad teisė yra sudėtingas ontologinis darinys (gr. *on* (kilm. *ontos*) – būtis; esantis, egzistuojantis), tačiau nesiekia nei aprašyti šio darinio, nei analizuoti jo nesiejant su konkrečia praktika. Teisė yra žinių sistema, kurioje reikia rasti atsakymą. Šią žinių sistemą atskleidžia ir paaiškina teisė-jai, teisininkai, teisės mokslininkai interpretuodami įstatymus, teismų praktiką, kitus teisės šaltinius. Interpretacija yra tinkama tik tuomet, jei ji neprieštarauja teisingumui (*an unjust interpretation is an uncorrect interpretation*)⁸. Taigi šiuo atveju nevengiama vertybinės pozicijos: sprendžiama, kas laikytina teisinga, o kas ne. Pagrindinis tikslas yra rasti teisingą teisinį sprendimą konkrečiu atveju, teisingai išspręsti bylą. Praktinio ontologinio požiūrio atstovai pabrėžia „teisinio mąstymo“ svarbą. Tuo tarpu mokslinio metafizinio metateorinio požiūrio propaguotojai siekia taikyti tikslųjų mokslų išpažįs-tamus objektyvumo, vertybinio neutralumo kriterijus. Jie teisę traktuoja kaip socialinės prigimties darinį, kurį sukuria įstatymų leidėjas, teisėjai, arba jis formuojasi visuomenė-jje paprotiniu būdu. Mokslininkai tyrinėja ir siekia pažinti šį socialinės prigimties darinį – visuomenės pripažįstamuose teisės šaltiniuose išreikštų normų visumą kompleksiskai, ieško šios visumos dėsningumą. Mokslinio metafizinio požiūrio atstovams yra svarbios teisės kaip sistemos objektyvios charakteristikos.

Anksčiau aptartą mokslinio ir jurisprudencinio požiūrių skirtingumą lemia skirtingos prielaidos dėl teisės esmės ir prigimties. Jei teisė suprantama kaip „tai, kas turi būti“, tuomet kyla poreikis ieškoti vertybiškai neutralių, objektyvių („mokslinių“) tyrimo me-todų, kurie suteiktų galimybes nustatyti tikrąją teisę (tiesą), kokia ji „privalo būti“. O jei teisė laikoma „tai, kas yra“, tuomet yra tinkamos ir pakankamos įvairios interpretacinės technikos, vertybinė argumentacija, kuria remiantis esant konkrečiai situacijai randamas teisingas sprendimas. Straipsnio tolimesnėse dalyse šie teisės esmės ir jurisprudencijos metodologijos klausimai aptarti plačiau.

Skirtingai nei dvi jurisprudencinės teorinės minties tradicijas skiriantys teisės fi-losofai, prancūzų kilmės britų teisės mokslininkas Geoffrey Samuelis teigia, kad yra daugiau požiūrių, daugiau „teisės mokslų“⁹. Mokslininko nuomone, reikėtų kalbėti apie kontinentinės teisės tradicijos šalims būdingus mokslus – bendrąją teisės teoriją, teisės filosofiją, teisės istoriją, teisės epistemologiją (gr. *epistēmē* – pažinimas, žinios), teisės metodologiją, teisės ir dirbtinio intelekto studijas ir kitus, taip pat apie anglosaksiška-jai tradicijai būdingą visa apimančią jurisprudencinę diskusiją. Tradicija skaidyti tei-

7 Peczenik, A. *Scientia Juris. Legal Doctrine as Knowledge of Law and as a Source of Law*. Dordrecht: Springer, 2005, p. 172.

8 *Ibid.*

9 Samuel, G. *The Foundations of Legal Reasoning*. Antwerp: Maklu Uitgevers, 1994, p. 90–116.

sės mokslą į dalis gali būti kildinama iš kontinentinei Europai būdingos dekartiškosios mokslo sampratos ir polinkio teisę laikyti aksiomatine sistema.

Lenkų teisės mokslininkai Jerzy Stelmachas ir Bartoszas Brozekas taip pat skiria anglosaksiškąją jurisprudencinės minties tradiciją, kurioje paprastai nekeliami metodologiniai klausimai, apsiribojama tik numanomomis ontologinėmis prielaidomis bei nuveda į bendrąsias analitinės filosofijos technikas, taip pat kontinentinei teisės tradicijai būdingus teisės mokslą, teisės filosofiją, teisės teoriją, besiremiančius griežtos analizės metodu, kai sudėtingi reiškiniai yra suskaidomi į paprastesnius, o visa teisės sistema dekonstruojama į sudėtinę dalis¹⁰.

Ši glausta europinės teisės tradicijos mokslininkų pažiūrų analizė, kurią, tikėtina, patvirtintų ir išsamesnė teisinės doktrinos apžvalga, rodo, kad vientisos teisės mokslo, teisės teorijos, jurisprudencijos sampratos sukonstravimas nėra trivialis. Galima kalbėti apie atskiras reikšmingas teisės teorijas, pavyzdžiui, Alexy dialektinį argumentacinį tyrimą, Dworkino interpretatyvizmą, Harto pirminių ir antrinių normų sistemą, Kelzeno normatyvizmą, Posnerio ekonominį pragmatizmą, Mikeléno teisinį metodologizmą, Vaišvilos teisės ir pareigų vienovės koncepciją ir kitas, remtis šių teisės mokslininkų bei praktikų teorijų išvalgomis, tačiau sujungti atskiras teorijas, kokios išsamios ir reikšmingos jos bebūtų, į vientisą teisės teoriją, teisės mokslą nėra paprasta.

2. Teisės mokslo tyrimo objekto problema

Teisės moksliskumo problemą lemia ne tik egzistuojantys skirtingi teisės tyrinėtojo požiūriai – praktinis jurisprudencinis bei moksliskasis filosofinis. Ne mažesni sunkumai kyla ir tuomet, kai bandoma apibrėžti teisės mokslo objektą. Šioje straipsnio dalyje analizuojamas teisės mokslo objekto neapibrėžtumas, lemiantis ir paties teisės mokslo neapibrėžtumą.

Passkytina, kad teisės mokslo, jurisprudencijos tyrimo objekto identifikavimas aktualus ne tik teoretikui, metafizinio požiūrio šalininkui, siekiančiam atskleisti teisės esmę ir teisės dėsningumus. Teisininkas praktikas, siekiantis interpretuoti teisę teisingiausiu būdu, taip pat negali ignoruoti klausimo – o ką jis interpretuoja, ko ir kur ieško, t. y. kas yra ta teisė, kuria remdamasis jis ieško teisingo sprendimo? Toliau pateikiama net devynetas galimų teisės sampratų – teisės mokslo tyrimo objekto sampratų, išryškinant atskirų jų pranašumus bei trūkumus.

Pirma, teise gali būti laikomos privalomos elgesio taisyklės, įtvirtintos statutiniuose šaltiniuose. Be abejo, yra patrauklu analizuoti tekstines normų išraiškas, pasižyminčias tam tikru formalumu ir apibrėžtumu. Taip pat yra akivaizdu, kad teisės aktų tekstai tikrai yra teisė. Todėl teisės, kaip teisės normų visumos, samprata yra viena labiausiai paplitusių. Tyrinėjama ir normų vidinė struktūra, normų rūšys, veikimo pobūdis, kiti ypatumai, ir visos normų sistemos charakteristikos, pavyzdžiui, hierarchinė sistemos struktūra, sistemos kildinimas iš pripažįstamų teisės šaltinių bei kita. H. Kelzeno normatyvizmas

10 Stelmach, J.; Brozek, B. *Methods of Legal Reasoning*. Dordrecht: Springer, 2006, p. 214.

išlieka viena grakščiausių teorijų šioje srityje. Tačiau teisės kaip normų sistemos analizė praranda savo grakštumą, kai į ją bandome įtraukti teismų praktiką ir teisės principus. Teismų praktika ir teisės principai yra kitos prigimties objektai negu teisės normos, todėl jų analizei nebetinka dėsningumai, atrasti, sukonstruoti ir taikomi analizuojant normų sistemą. Ir nors esama nemažai tyrinėjimų, gretinančių teisės normas bei teisės principus, ypač turint omenyje anglosaksišką tradiciją¹¹, tačiau bandant aprėpti skirtingus objektus teisės mokslo objektas praranda savo vienalytiškumą.

Antra, atsakius pozityvistinės teisės sampratos ir pasitelkus žinomą posakį, „teisė yra tai, ką daro teismai“, teisę galima vertinti išskirtinai kaip socialinę praktiką. Šis teisinio realizmo požiūris taip pat pagrįstas, nes teisinė praktika yra realiai egzistuojantys faktai, kuriuos galima tirti pasitelkus socialinių mokslų metodologiją. Toks teisės mokslo objekto apibūdinimas būtų tinkamas, jei teisės mokslą susiaurintume iki teisės sociologijos studijų. Tačiau kai ieškoma visa apimančio teisės mokslo objekto apibrėžimo, pagrįstai gali būti keliamas klausimas – „ar tikrai visa teisė yra praktika?“ Akivaizdu, kad esama teisės normų, kurios dar nebuvo pritaikytos nė vienoje byloje, taip pat veikia teisės principai, egzistuojantys nepriklausomai nuo teisminės praktikos. Šiuo atveju kaip ir pirmuoju, su teisės mokslo objektu nesiejama teisės doktrina.

Šie du požiūriai patrauklūs dėl savo santykinio paprastumo ir aiškumo. Tačiau abiem atvejais nepavyksta išvengti klasikinio prieštaravimo tarp „teisės, kokia ji yra“ ir „teisės, kokia ji turi būti“. Taip pat šiais atvejais pernelyg nuvertinama teisės doktrina, teisės struktūroje jai iš esmės neteikiamas joks reikšmingesnis vaidmuo.

Trečia teisės sampratos alternatyva galėtų būti tokia: teisė yra visa tai, ką taikydami patikimus teisinio samprotavimo metodus formuluoja teisės doktrinos plėtojai¹². Šio požiūrio pranašumas yra tinkamas dėmesys teisinio samprotavimo metodologijai, artumas mokslinio neutralumo kriterijui. Teisės mokslininkas, nebūdamas nei politinių tikslų siekiančiu teisėkūros subjektu, nei bylos baigtimi suinteresuota teisinio ginčo šalimi, turi daugiausia galimybių vykdyti objektyvius teisės tyrinėjimus, įvardyti „teisę, kokia ji yra“ ir atskleisti „teisę, kokia ji turi būti“. Tačiau pagrindinis šios teisės sampratos trūkumas yra tai, kad teisės doktrinos atskleista teisė neturi legitimumo požymio. Teisės doktrina paprastai nepriskiriama nei pirminiams, nei privalomiems teisės šaltiniams, teisės doktrinos vaidmuo, diskutuojant ir priimant sprendimus dėl teisės turinio, dažniausiai yra antraeilis, pagalbinis. Kitas šio požiūrio trūkumas yra nenuoseklumas laike: viena vertus, teisės mokslininkai (visuomenei) teigia, kad jie tik paaiškina, atskleidžia jau egzistuojančią tikrąją teisę, taigi pirma yra teisė, o paskui jos aiškinimas. Kita vertus, teisės aiškinimas yra ir jos kūrimas, nes atskleidžiami nauji teisės aspektai, susiejant juos su jau anksčiau atskleistais, taigi pirmiau – aiškinimas, o tik paskiau galima identifikuoti aiškinamą objektą. Vadinasi, teisės tapatinimas su teisės doktrina turi daugiau trūkumų nei pranašumų.

Kitos trys toliau įvardytos teisės sampratos akcentuoja ne realius faktus, o idealą, siekiamybę.

11 Žr., pavyzdžiui, H. L. A. Harto, R. Dworkino veikalus.

12 Peczenik, A., *supra* note 7, p. 173.

Ketvirta teisės samprata – teise laikytina ne tai, ką daro teismai, o tai, ką jie darytų, jei funkcionuotų nepriekaištingai idealiai. Čia galima prisiminti mistinį R. Dworkino teisėją Heraklį, kuris yra „refleksyvesnis ir savimoningesnis, negu turi būti bet koks tikras teisėjas ar, turint omenyje darbo krūvį, galėtų būti“¹³. Teisėjas, panašiai kaip ir teisės mokslininkas, nėra tiesiogiai suinteresuotas nei įtvirtinti politiką, nei kad byla baigtųsi kurios nors ginčo šalies naudai, todėl idealus teisėjas galėtų būti laikomas atskleidžiančiu ir įtvirtinančiu tikrąją teisę.

Penkta, teisė yra ne realiai valstybėje priimtos ir visuomenei privalomos teisės normos, o tokios normos, kurias priimtų idealus įstatymų leidėjas. Suprantant, kad konkretūs asmenys gali nesugebėti, o kartais ir nesiekti kurti idealiosios teisės, vis dėlto galima daryti prielaidą, jog idealus visuomenės deleguotas įstatymų leidėjas būtų pajėgus suderinti visų šios visuomenės grupių bei asmenų interesus, ir taip būtų sukurtos visuomenės poreikius atitinkančios idealios teisės normos, kurios ir laikytinos teise.

Šešta, teise galėtų būti laikoma ne realiai egzistuojanti teisės doktrina, o tai, ką suformuluotų teisės mokslininkas, jei samprotautų maksimaliai racionaliai ir nepriekaištingai, įvertinęs visą žinomą informaciją, visas aplinkybes bei argumentus.

Šios trys sampratos vėlgi atrodo patraukliai, nes suteikia galimybę bet kokį teisinę praktikos netobulumą, nenuoseklumą paaiškinti atsitiktiniu neatitikimu „tikrajai teisei“. Teisės, kaip idealių teismų sprendimų ar idealių teisės normų, arba idealios teisės doktrinos samprata neišvengiamai susijusi su absoliučios tiesos kriterijumi, ir tai priartina teisės sampratą prie mokslinės tiesos bei mokslinio tikslumo kategorijų. Tačiau jei teisę suprantame kaip idealią konstrukciją, tai turime pripažinti, kad teisės mokslo objektas yra įsivaizduojama, tik žmogaus sąmonėje egzistuojanti, „realybė“. Ar šiuo atveju tebe galime kalbėti apie realų mokslo objektą ir objektyvius teisės mokslo objekto tyrimus?

Su teisės kaip menamos realybės samprata iš dalies susijęs ir septintasis – institucinis – požiūris į teisę: teisė yra ne tik ir ne tiek propoziciniai teiginiai (normos, taisyklės, principai), kiek instituciniai faktai – abstrakčios kategorijos, virtualūs faktai¹⁴. Apie institucinę teisės prigimtį žinota dar senovės Romoje: teisė laikyta susijusi su asmenimis (*personae*), daiktais (*res*), veiksmais (*actiones*). Šios institucinės kategorijos nėra realiai egzistuojantys objektai, tai mintinės kategorijos. Net ir bylos faktai nėra tikrovėje egzistuojanti realybė: byloje svarbūs atrinkti ir vienokiu arba kitokiu būdu į teisinį modelį sukonstruoti apibendrinti, instituciniai, virtualūs faktai, pavyzdžiui – kaltė, neatsargumas, didelė žala, neveiksnumas, būtinasis reikalingumas ir kiti¹⁵. Instituciniu požiūriu teisės mokslas nėra mokymas apie normas, taip pat nėra mokymas apie socialinę realybę. Tai mokymas apie institucinius faktus, apie tai, kaip normos susiejamos su realybe¹⁶.

13 Dworkin, R. *Teisės imperija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005, p. 280.

14 Pavlakos, G. *Our Knowledge of the Law. Objectivity and Practice in Legal Theory*. Portland: Hart Publishing, 2007, p. 211.

15 Pavyzdžiui, sprendžiant nuostolių atlyginimo klausimą krovinio praradimo atveju yra svarbus vežėjo kaltės klausimas, tačiau gali būti visai nesvarbu, koks konkrečiai krovinyvų prarastas. T. y. kai kurie realybės faktai, nors ir tiesiogiai susiję su situacija, sprendžiant klausimą teisiškai gali nebūti reikšmingi.

16 Institucinį požiūrį į teisę savo darbuose plėtojo ir žinomas škotų teisės filosofas, politikas Neilas MacCormicas (1941-2009). Žr., pavyzdžiui, MacCormick, N.; Weinberger, O. *An Institutional Theory of Law: New Approaches to Legal Positivism*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company, 1986; MacCormick, N. *Institutions of Law: An Essay in Legal Theory*. New York: Oxford University Press, 2007.

Aštunta. Teisė gali būti skiriama į dvi kategorijas: duotąją teisę (angl. *input-law*) ir išvestinę teisę (angl. *output law*)¹⁷. Duotoji teisė šiuo atveju yra realiai egzistuojantys teisės aktų tekstai, teisminė praktika, parengiamieji dokumentai (*travaux preparatoires*), teisiškai reikšmingais pripažįstami papročiai, priimtina socialinė moralė ir kita. O išvestinė teisė yra tai, ką formuluoja teisės doktrina. Šio požiūrio pranašumas yra tai, kad jis apima pirmą požiūrį, teisę traktuojantį kaip teisės normas, įtvirtintas materialiuose, formaliuose teisės šaltiniuose, ir trečią požiūrį, tapatinantį teisę su objektyvumu, moksliskumo bruožais pasižyminčia teisės doktrina. Šiam aštuntajam požiūriui yra būdinga tai, kad jurisprudencijos (teisės mokslo) objektą, t. y. teisę, bandoma redukuoti į paprasčiausias sudėtingas dalis. Pastebėtina, kad toks redukcionizmas, kai sudėtingas sistemos buvo siekiama suskaidyti į mažiau sudėtingas, arba net pavienius „atomus“, pirmoje XX a. pusėje buvo būdingas ne tik teisės mokslui. Pavyzdžiui, biologinius procesus buvo siekiama redukuoti iki cheminių reakcijų, o šias – atitinkamai iki fizikinių sąvokų¹⁸. Nebūtų tinkama teigti, kad gamtos moksluose redukcionizmas neduoda rezultatų, tačiau ir šių mokslų srityje yra grįžtama prie skirtingų mokslų sintezės, stebimas mokslų suartėjimas, o ne jų divergencija¹⁹, taigi atomistinis, redukcionistinis požiūris nėra universalus, ypač kai kalbame apie socialinius, humanitarinius mokslus.

Susiejus anksčiau minėtus ketvirtą-šeštą požiūrius, teisę traktuojančius kaip idealų realybės modelį, su pastaruoju duotosios – išvestinės teisės požiūriu, galima suformuluoti devintąją teisės sampratą: *teisė yra tai, kam konkreči visuomenė turi paklusti*. Siekiant nustatyti, kam reikalinga paklusti, reikia analizuoti konkrečios visuomenės statutinę teisę, teisminę praktiką, nerašytąją teisę, taip pat istorinę, socialinę, kultūrinę visuomenės aplinką. A. Peczeniko nuomone²⁰, tinkamiausia šios analizės forma yra teisės doktrina.

Ši devintoji teisės kaip privalomybės samprata sietina su tinkamu teisiniu samprotavimu, teisės aiškinimu, racionali argumentavimu – tuo ji skiriasi nuo teisės kaip idealo, siekiamybės sampratos, taip pat nuo teisės kaip sistemos sampratos. Kai siekiama ieškoti idealiosios teisės, absoliučios tiesos, reikalinga kalbėti apie teisingiausią atsakymą ir taikyti neprieštaringo įrodymo metodus. O norint nustatyti, kas konkrečiu atveju yra privaloma konkrečioms teisės subjektams, neprivaloma įrodyti tiesą (nors ir pageidautina) – pakanka racionaliai pagrįsti sprendimą bei įtikinti auditoriją. Ir teisės mokslininkų darbuose vis dažniau pabrėžiamas būtent argumentacinis, o ne įrodomasis teisinės praktikos pobūdis²¹.

17 Peczenik, A. *On Law and Reason*. Dordrecht: Kluwer, 1989, p. 268.

18 Peczenik, A., *supra* note 7, p. 175.

19 *Atverkime socialinių mokslų gelmes. C. Gulbenkiano socialinių mokslų pertvarkymo komisijos pranešimas*, *supra* note 4, p. 62–70.

20 Peczenik, A., *supra* note 7, p. 174.

21 Šiuolaikinei argumentavimo teorijai, taip pat ir teisinio argumentavimo studijoms didelės įtakos turėjo britų kilmės amerikiečių filosofo S. Toulmino veikalas „*The Uses of Argument*“ (1958), kuriame racionali argumentavimo modelis konstruojamas atibojant jį nuo formaliosios logikos, bei belgų teisininko, filosofo Ch. Perelmano ir sociologės L. Olbrechts-Tyteca studija „*Traité de l'argumentation - la nouvelle rhétorique*“ (1958), kurioje pabrėžiama auditorijos reikšmė, aprašomos bendrosios argumentavimo technikos. Plačiau apie argumentacinį teisinio samprotavimo aspektą žr.: Mackuvienė, E. Teisinis samprotavimas: argumentacinis metodologinis požiūris. *Teisė*. 2009, 70: 102–118.

Šioje straipsnio dalyje aptartos teisės sampratos iliustruoja, kad teisės mokslo tyrimo objektas gali būti ir statinio, ir dinaminio pobūdžio reiškinys. Teisė gali būti tapatinama ir su realia praktika, ir su iš dalies virtualiomis arba išimtinai mintinėmis konstrukcijomis. Vieniems teisė yra realybė, kitiems – siekiamybė, tretiems – privalomybė. Manytina, kad mokslininko pasirinktos ir tyrinėjamos teisės sampratos įvardijimas yra viena iš prielaidų, lemiančių mokslinio tyrimo apibrėžtumą, aiškumą ir galbūt sėkmę.

3. Jurisprudencijos metodo identifikavimo problema

Atskirą mokslo sritį galima apibūdinti ne tik įvardijant šio mokslo tyrimo objektą (dalyką), bet ir nurodant tyrimo metodą(us). Metodas – tai sąmoningai pasirinktas veikimo būdas užsibrėžtam tikslui pasiekti, tikslinių veiksmų bei priemonių visuma, daiktų ir reiškinų teorinio pažinimo bei mokslinio tyrimo būdų visuma, tikrovės tyrimo dėsnių visuma. Metodologija – (lot. *methodus* – būdas, gr. *methodos* – pažinimo būdas, priėjimo kelias, teorija + gr. *logos* – mokslas) – mokslo metodų teorija, mokslo metodų visuma²². Metodas gali būti apibrėžiamas ir platesne prasme – kaip priedermių, rekomendacijų, perspėjimų, pavyzdžių ir kitų nuostatų sistema, nurodanti, kaip sąmoningai taikyti vienus ar kitus veikimo būdus tam tikram tikslui pasiekti arba nuostatų, apibūdinančių patį siekiamą tikslą, sistema²³. Pasakytina, kad ši platesnė metodo samprata atitinka nuo XX a. antrosios pusės stiprėjančią akademinę tendenciją skeptiškai vertinti nenuginčijamų mokslinių įrodymų galimumą, o taip pat ir absoliučiai patikimų metodų egzistavimą.

Siekiant diskusijos aiškumo, tiktų atskirti teisės tyrimo metodus bei teisės veikimo metodus. Teisės tyrimo metodai iš dalies priklauso nuo pačios teisės, t. y. tiriamojo objekto, sampratos, tačiau bendrieji mokslinės kritinės analizės reikalavimai šiuo atveju taikytini bei privalomi. Šie reikalavimai – tai tikslo, klausimo formulavimas, pradinis stebėjimas, hipotezių iškėlimas, eksperimentai (jei įmanomi) bei stebėjimai tikrinant hipotezę, hipotezės patvirtinimas arba atmetimas remiantis surinktais duomenimis, procedūros kartojimas tikslinant senas hipotezes arba keliant naujas, rezultatų skelbimas kitiems tyrėjams, galintiems juos verifikuoti. Taigi jei kalbame apie teisės tyrimo metodus, tai mokslškumo aspektas teisės tyrimuose neturėtų kelti abejonių.

Mokslškumo kriterijus tampa ne toks akivaizdus, kai analizuojami teisės veikimo, teisinio samprotavimo, jurisprudencinio diskurso metodai. Nesutariama, ar teisės, jurisprudencijos metodologija yra ypatinga teisinė metodologija, ar, priešingai, nesama jokio ypatingo teisinio racionalumo arba specialios teisinės lingvistikos, nes teisinė mintis ir veikla paklūsta toms pačioms fundamentalioms racionalumo doktrinoms bei principams, kaip ir visa kita, kas žmogiška, o teisinė kalbėsena paremta tomis pačiomis fundamentaliomis kalbos taisyklėmis²⁴.

22 Vaitkevičiūtė, V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. L-Ž. Vilnius: Žodynas, 2000, p. 114–115.

23 Tidikis, R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003, p. 167.

24 Gardner, J. Reasons. Iš *The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law*. Coleman, J.; Shapiro, Sc. (eds.). Oxford University Press, 2002, p. 442.

J. Stelmachas ir B. Brozekas pastebi, kad teisės doktrinoje egzistuoja metodologinių teorijų įvairovė: pirmosios teorijos (pvz., *Critical Legal Studies* kryptis) neigia egzistuojant bet koki jurisprudencijos metodą; antrosios – nurodo, kad teisėje esama metodų, tačiau jie yra „pasiscolinti“ arba būdingi ir kitoms disciplinoms: sociologijai, ekonomikai, lingvistikai arba psichologijai. Tarp šių antrųjų vienos teigia, kad metodai yra tokie patys, kaip kitose disciplinose, kitos – kad šie metodai yra modifikuoti atsižvelgiant į teisės specifika. Trečiosios teorijos teigia esant autonominių specifinių teisinio samprotavimo metodą²⁵. Galima sutikti su minėtais autoriais, kad „tiesa yra per vidurį“: viena vertus, nėra nei vieningos universalios teisinio samprotavimo metodologijos, nei specialaus teisinio metodo, kita vertus, teisinio samprotavimo metodologija, pasižyminti heteronomiškumu ir pliuralizmu, yra specifinė. Šią specifika, kad metodai teisėje yra modifikuojami arba apribojami, lemia tai, jog teisės kūrimas bei interpretavimas yra didžia dalimi nulemtas galiojančios teisės taisyklių, procedūrų, pripažintų teisės šaltinių.

Lietuvos teisės doktrinoje, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje ne kartą yra įvardyti lingvistinis (verbalinis), sisteminis, bendrųjų teisės principų, loginis, teleologinis, įstatymų leidėjo ketinimų, precedentų, istorinis, lyginamasis teisės aiškinimo metodai, diskutuota dėl adekvačiojo, plečiamojo, siauriamojo teisės aiškinimo, kūrybinio arba mechaninio teisės interpretavimo²⁶. Nors aiškinti teisę, ją interpretuoti yra viena pagrindinių jurisprudencinės praktikos veiklų, ypač konstitucinės jurisprudencijos, manytina, kad nebūtų tinkama teisės veikimo metodologiją susiaurinti iki teisės aiškinimo metodų²⁷. Tinkamesnis būtų jau minėtų Lenkijos mokslininkų siūlymas teisės veikimą, teisinį samprotavimą aiškinti remiantis keturiais metodologiniais pagrindais: logika, analize, argumentavimu ir hermeneutika.

Logikos tikslas yra įvertinti argumentų tikrumą, pagrįstumą, atrasti neprieštaringo samprotavimo formas, kurios užtikrintų galimybę iš teisingų prielaidų gauti teisingus atsakymus. Analizuojant ieškoma teiginių pagrindimo (antikinė analizės samprata), reiškiniai suskaidomi į paprastesnius ir aiškesnius reiškinius (priešingybė sintezei) arba teiginiai, posakiai paaiškinami juos „išverčiant“ į priimtinesnę, tikslesnę kalbą. Argumentavimo tikslas yra ne tiek teisingas sprendimas, kiek racionalus ir efektyvus sprendimas, racionalumą suprantant kaip sąžiningumą, nešališkumą, pagrįstumą, patikimu-

25 Stelmach, J.; Brozek, B., *supra* note 10, p. 9–15.

26 Žr., pavyzdžiui: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 11 straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 85-3094; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis Teismas – teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 65-2400; taip pat Liekytė, Ž. Pažodinio, plečiamojo ir siauriamojo teisės aiškinimo teoriniai ir praktiniai aspektai. *Teisė*. 2001, 40: 106–115; Mikelėnas, V. Teisės aiškinimas: teorinės ir praktinės problemos. *Justitia*. 1997, 1, 2; Spruogis, E. Teisės aiškinimo probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*. 2006, 8 (86): 56–62, ir kt.

27 Lietuvos teisės mokslininkų darbuose nurodomi taikomi metodai neretai įvardijami kaip teisinės problematikos tyrinėjimo metodai. Manytina, kad toks tyrimo metodų sutapatinimas su teisės veikimo metodais, susiaurinamais iki teisės aiškinimo metodų, nėra tinkamas.

mą, o efektyvumą – kaip auditorijos įtikinimą. Pasitelkus intuityviają hermeneutiką, atrandamos, išaiškinamos aktualios teksto prasmės. Nors pripažįstama, kad šie keturi metodai (metodologiniai pagrindai) galbūt neapima absoliučiai visų galimų teisinio samprotavimo metodų (pvz., iš dalies į juos „netelpa“ Petražycki psichologinė teorija), tačiau manytina juos esant pagrindinius ir labiausiai visa apimančius.²⁸ Pastebima, kad šie metodai tarpusavyje nesudaro jokios hierarchinės sistemos. Jų taikymas didesne apimtimi ar pirmumo teise priklauso tik nuo individualaus atvejo arba individualaus teisinio diskurso subjekto.

Logikos, analizės, argumentavimo ir hermeneutikos metodai (metodologiniai pagrindai) yra tinkamesni dinaminei teisės formai. Jei teisę traktuojame kaip tam tikrą statinę sistemą (pvz., normų sistemą arba žinių sistemą), tinkamas metodologinis požiūris yra koherentiškumo teorija, kurią paskutiniuose savo darbuose plėtojo jau minėtas švedų mokslininkas A. Peczenikas. Teisinių žinių sistema yra koherentiška, jei iš vienu sistemos teiginių galima išvesti kitus. Šis išvedimas neretai yra cikliškas, taip pat yra vertybinio pobūdžio. Koherentiškumo laipsnis yra didesnis, jei išvedimo variantų yra daugiau nei vienas, taip pat jei remiamasi kuo bendresniais teiginiais bei koncepcijomis, jei teiginį paremia daugiau teisminių precedentų ir kita.²⁹ Koherentiška sistema – tai nuosekli (angl. *consistent*) ir visapusiška (angl. *comprehensive*) sistema.³⁰ Koherentiškumas, kita vertus, nereikalauja absoliutaus sistemos neprieštaringumo – galimi tam tikri nenuoseklumai, kurie suprantami kaip tam tikros sąmoningai įtvirtintos išimtys, kai dėl vienokių arba kitokių priežasčių nukrypstama nuo bendrosios sistemos prasmės ir tikslų.

Apibendrinant šias pastabas apie teisės veikimo, jurisprudencijos metodologiją, pasakytina, kad teisė, teisės mokslas, jurisprudencija vystosi gana nepriklausomai nuo kitų mokslo sričių. Nepaisant atskirų teisės mokslininkų, teisės filosofų pastangų praplėsti teisės metodologijos ribas, pasitelkiant šiuolaikines argumentavimo, hermeneutikos, koherencijos teorijas, teisės doktrinoje išlieka tendencija teisės metodologiją redukuoti iki teisės aiškinimo metodų, o kitų mokslo sričių metodus ir metodologijas taikyti minimaliai. Toks metodologinis specifiškumas arba net tam tikras ribotumas yra dar vienas trukdis siekiant išsiaiškinti ir įvardyti teisės mokslo ir jurisprudencijos moksliskumo laipsnį: jei teisės metodai negretinami su kitų mokslo sričių metodais, tai problemiška palyginti teisę su kitais mokslais, taigi ir su mokslu bendriausia prasme.

28 Autoriai sąmoningai nepateikia tikslaus metodo sąvokos apibrėžimo, nes bet kuri definicija, jų nuomone, galėtų susiaurinti diskusiją ir eliminuoti iš jos ne vieną susiformavusį požiūrį į teisę. Išvardyti metodai neturėtų būti suprantami kaip paprastos interpretavimo technikos – tai tam tikri pagrindai („platformos“), požiūriai, kuriais remiantis gali būti konstruojami tinkami, nuoseklūs metodai arba interpretavimo technikos. Stelmach, J.; Brozek, B., *supra* note 10, p. 212.

29 Peczenik, A. Scientia Iuris – an Unsolved Philosophical Problem. *Ethical Theory and Moral Practice*. 2000, 3: 275–304, p. 294.

30 Peczenik, A.; Hage, J. Legal Knowledge about what? *Ratio Juris*. 2000, 13(3): 326–345, p. 334.

Išvados

Teisės mokslo bei jurisprudencijos moksliskumą lemia šios priežastys bei aplinkybės:

1.1. Mokslo filosofija nepateikia vienalytės mokslo ir mokslinio metodo sampratos. Tradicinei moksliskumo sampratai, besiremiančiai teiginiais, kad mokslas išvedamas iš objektyvios tikrovės faktų, faktai per jusles tiesiogiai yra duoti atidiems, nešališkiems stebėtojams, faktai yra pirminiai teorijos atžvilgiu ir nuo jos nepriklauso, jie sudaro tvirtą ir patikimą mokslo žinių pagrindą, XXI a. pradžioje linkstama pritarti tik su didelėmis išlygomis.

1.2. Egzistuoja skirtingos teisės tyrinėjimų kryptys: mokslinė metafizinė bei praktinė jurisprudencinė. Pirmosios tradicijos atstovai taiko mokslinį požiūrį, ieško neutralių kriterijų ir daro prielaidą, kad teisės fenomenas pasižymi universaliomis charakteristikomis, kurias galima taikyti analizuojant bet kurią teisės sistemą. Tuo tarpu antrosios tradicijos šalininkai teisę mato kaip sudėtingą moralinės prigimties ontologinę žinių sistemą, kurią galima pažinti tik esant šios teisinių žinių sistemos dalyviu.

1.3. Sukonstruoti vienalytę teisės mokslo, jurisprudencijos sampratą nėra paprasta, todėl neretai teisės tyrimams pasitelkiami siauresnės apimties ir konkretnesnės metodologijos teoriniai teisės mokslai – teisės teorija, teisės filosofija, teisės istorija, teisės sociologija, teisės epistemologija, teisės metodologija, teisės ir ekonomikos studijos, teisės ir dirbtinio intelekto studijos ir kiti. Teisinės minties plėtrai įtakos turi ir „asmeninės“ atskirų iškilių teisės mokslininkų konstruojamos teisės teorijos.

1.4. Galima įvardyti keletą arba net keliolika teisės mokslo objekto sampratų. Teisės mokslo objektas gali būti: normų sistema, socialinė praktika, moksliniais kriterijais bei tinkamu samprotavimu paremta teisės doktrina, ideali teisinė konstrukcija, siekiamybė, konkrečios visuomenės moralinis imperatyvas, kita. Toks teisės mokslo objekto neapibrėžtumas lemia ir paties teisės mokslo neapibrėžtumą.

1.5. Teisės doktrinoje išlieka tendencija teisės tyrimo ir teisės veikimo metodologiją redukuoti iki teisės aiškinimo metodų, o kitus mokslo sričių metodus bei metodologijas taikyti minimaliai. Teisės autonomiškumas ir specifika atriboja ją ne tik nuo fizinių, gamtos, tikslųjų mokslų, bet iš dalies ir nuo socialinių bei humanitarinių mokslų. Tokia situacija nepagrįstai riboja teisės ir mokslo bendriausia prasme gretinimą, naujųjų studijų – argumentavimo, hermeneutikos, sistemų teorijos ir kitų – formuluojamų išvalgų panaudojimą jurisprudencijoje bei teisės moksle.

Literatūra

Alexy, R. Aleksander Peczenik: In Memoriam. *Ratio Juris*. 2006, 19 (2).

Atverkime socialinių mokslų gelmes. C. Gulbenkiano socialinių mokslų pertvarkymo komisijos pranešimas. Vilnius: Knygiai, 2002.

Chalmers, A. F. *Kas yra mokslas?* Vilnius: Apostrofa, 2005.

Dworkin, R. *Teisės imperija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005.

- Europos Sąjungos Komisijos 1991 m. gegužės 6 d. rekomendacija 91/337/CEE „Dėl Bendrijos mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros duomenų bazių harmonizavimo“. [1991] OJ 34 L 189.
- Gardner, J. Reasons. Iš *The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law*. Coleman, J.; Shapiro, Sc. (eds.). Oxford University Press, 2002.
- Jurisprudence or Legal Science? A Debate about the Nature of Legal Theory*. Coyle, S.; Pavlakos, G. (eds.). Portland: Hart Publishing, 2005.
- Liekytė, Ž. Pažodinio, plečiamojo ir siaurinaimo teisės aiškinimo teoriniai ir praktiniai aspektai. *Teisė*. 2001, 40.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento rinkimų įstatymo 11 straipsnio (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) ir 2 straipsnio 2 dalies (2004 m. gegužės 4 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 85-3094.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pavadinimo „Konstitucinis teismas – Teisminė institucija“ ir šio straipsnio 3 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 65-2400.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gruodžio 13 d. įsakymas Nr. ISAK-2418 „Dėl mokslo sričių klasifikatoriaus patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 135-5510.
- MacCormic, N. *Institutions of Law: An Essay in Legal Theory*. New York: Oxford University Press, 2007.
- MacCormick, N.; Weinberger, O. *An Institutional Theory of Law: New Approaches to Legal Positivism*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company, 1986.
- Mackuvienė, E. Teisinis samprotavimas: argumentacinis metodologinis požiūris. *Teisė*. 2009, 70.
- Mikelėnas, V. Teisės aiškinimas: teorinės ir praktinės problemos. *Justitia*. 1997, 1–3.
- Pavlakos, G. *Our Knowledge of the Law. Objectivity and Practice in Legal Theory*. Portland: Hart Publishing, 2007.
- Peczenik, A. *On Law and Reason*. Dordrecht: Kluwer, 1989.
- Peczenik, A. Scientia Iuris – an Unsolved Philosophical Problem. *Ethical Theory and Moral Practice*. 2000, 3.
- Peczenik, A. *Scientia Juris. Legal Doctrine as Knowledge of Law and as a Source of Law*. Dordrecht: Springer, 2005.
- Peczenik, A.; Hage, J. Legal Knowledge about what? *Ratio Juris*. 2000, 13(3).
- Samuel, G. *The Foundations of Legal Reasoning*. Antwerp: Maklu Uitgevers, 1994.
- Spruogis, E. Teisės aiškinimo probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*. 2006, 8 (86).
- Stelmach, J.; Brozek, B. *Methods of Legal Reasoning*. Dordrecht: Springer, 2006.
- Tidikis, R. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
- Vaitkevičiūtė, V. *Tarptautinių žodžių žodynas*. L-Ž. Vilnius: Žodynas, 2000.

THE PROBLEM OF THE SCIENTIFIC CHARACTER OF LEGAL SCIENCE AND JURISPRUDENCE

Egle Mackuviene

Vilnius University, Lithuania

Summary. *The article starts with the observation of A. F. Chalmers, philosopher of science, that there is neither a common concept of science, nor a common concept of scientific method which could be applied for every scientific branch in every stage of its evolution. The uncertainty of the definition of modern science could be indicated as the first problem in the discussion on the scientific character of law. The second problem arises when one tries to define the concepts of legal science and jurisprudence. The author of the article states that these concepts represent different approaches towards legal research: legal science focuses on value-neutral criteria, ideas, characteristics, considers legal norms as objectively existing social facts. Jurisprudence, in its turn, analyzes legal practice and its methods “from the inside”, emphasizes legal knowledge, reasonableness, just decisions. According to some European legal scholars whose thoughts are discussed in the article, it is reasonable to indicate the specific branches of theoretical legal sciences, such as, for example, general theory of law, philosophy of law, history of law, law sociology, law and economics, law epistemology, law methodology, law and artificial intelligence studies, as well as general jurisprudential discourse.*

A definition of the object of legal science, as another source of uncertainty, is analyzed in the second part of the article. The question of the object of legal science is identical to the question of the nature of law. It is well known that discussions on this issue have been indeed frequent and no conclusion has yet been reached. Nine definitions of law are discussed in this part: law as a system of legally binding norms, law as a social practice, law as a product of legal doctrine, law as an ideal construction, law as an institutional fact, law divided into the input law and the output law, law as a moral imperative of a particular society, etc.

Finally, some remarks on legal methodology are made. The traditional legal attitude which concentrates on the methods of interpretation of law is considered to be too narrow. The importance of argumentation, hermeneutics, coherence theories, together with logic and analysis for jurisprudence is stressed. Besides the abovementioned issues, the diversity of the approaches to legal methodology is regarded as another factor determining the complexity of the scientific character of legal science and jurisprudence.

Keywords: *jurisprudence, legal science, legal method, an object of legal science.*

Eglė Mackuvienė, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedros doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: teisinis samprotavimas ir argumentavimas, teisė ir dirbtinis intelektas, teisės metodologija.

Egle Mackuviene, Vilnius university, Faculty of Law, Department of Public Law, doctoral student. Research interests: legal reasoning, argumentation, law and artificial intelligence studies, methodology of law.